

ezek. A Proton Színházzal készült legutóbbi előadásomban, a *Demenciában* sokat vesződünk, hogy rájövünk, kik ezek a betegek, hogyan beszélnek, hogyan viselkednek stb. A társulat sok tagja van jelen hatalmas erővel az alkotásban, Rába Roland, Wéber Kata, Bánki Gergő, Láng Annamari, csak hogy néhányukat említsem. Büki Dóra producer pedig kiválóan biztosítja az ilyen típusú alkotás feltételeit.

– *Magyarországi munkáidban népes színészi kollektívával dolgozol, függetlenekkel, részben a korábbi Krétakör tagjaival, sőt amatőrökkel is, akiket egy-egy speciális előadáshoz szerződtetsz. Milyen színésztípus az, akivel nem tudsz dolgozni? Miféle gátlásai vannak az ilyen színészeknek?*

– Nem tudok dolgozni azzal a színésztípussal, amilyené az elvárások szerint nekem kellett volna fejlődöm. Aki a figura és önmaga közé véleményt állít, kommentálja a figurát. Az általam teremtett világban nem létezhet ilyen távolság színész és figura között. De nem állítom, hogy ez az egyetlen világ. Az amatőröknél és a legnagyobb sztároknál soha nincs ilyen távolság, nincs véleményezés. Ahogy az állatoknál sincs.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE: TOMPA ANDREA

Az interjú az Író-rendező. Új európai színházcsinálók című angol-román nyelvű kötet számára készült (Tact Kiadó, Kolozsvár, 2015).

Elérni a következő lépcsőfokot

BESZÉLGETÉS TORNYI ILDIKÓVAL

Tóth Manciként debütált, egy csapásra vált ismertté. Színházának, a Vígszínháznak az azóta eltelt tíz évben oszlopos és hűséges tagja. Egy modern, fiatal vígszínházi színésznő, a legfiatalabb, akire ez a jelző még teljes mértékben érvényes. A nivaszerepek már elhagyták. A látványos pályakezdést csendesebb időszak, magánéleti harmónia és az anyaszerep követte. Társulati létről, színházi alázatról, színésznői helykeresésről beszélgettünk.

– *Most, az évad végén a Jó estét nyár, jó estét szerelem próbái zajlanak a Pesti Színházban. Az Álomkommandó után, ahol Krisztina szerepében megrázó alakítást nyújtasz, és amiért a társulattól megkaptad az Ajtay Andor-émlékdíjat, ez a második munkád Szász János rendezővel. Leírható ez úgy, mint rendező és színész különleges egymásra találása?*

– Mindenképpen. Jánossal előtte egyáltalán nem dolgoztunk együtt. Az első próbák azzal teltek, hogy mind János, mind a tanár úr (Hegedűs D. Géza, a partnerem) türelemmel várták, mikor leszek végre próbaképes, ugyanis az első alkalommal másfél órás sírógörcsöt kaptam. Ez brutális szerep: egy lány, akit Auschwitzban ölnek meg, mégpedig úgy, hogy először megmenekül a gázból, csak időközben derül ki, hogy életben maradt, majd meg is bolondul. Megéli a poklok poklát: elveszíti a családját és egész népét.

Mindenről lemond, és eljut odáig, hogy már túl sem akarja élni. Ezzel nehéz volt azonosulni, a befogadási fázisait át kellett élnem, és lejutni a mélységnek erre a fokára. Nem szeretném misztifikálni, és nem tudom, hogy kinek az ötlete alapján kaptam meg a szerepet, de igen, Jánossal ez egy nagy találkozás volt.

– *Ez egy meztelen szerep.*

– Először ellene voltam. Habár előtte is vettem már részt meztelen jelenetekben, szemérmes színésznőnek tartom magam. Aztán amikor elolvastam a darabot, rájöttem, hogy ezt nem lehet máshogyan. Itt az a kérdés, hogy azt a fajta kiszolgáltatottságot, amit a meztelenség hozzáad a szerephez, hogyan tudod felhasználni. Ez csúnyán hangzik, de így van. És nekem ez nagyon sokat segített. Ez a szerep fontos mérföldkő, az ilyenekért érdemes erre a pályára jönni.

– *A Jó estét nyár... tekinthető az Álomkommandó folytatásának?*

– Amikor az ember meghallja, hogy Szász János ismét jön rendezni a színházba, akkor megcsillan a remény, hogy benne lehet a darabban, hogy újra együtt dolgozhatnak, és ez most megtörténik. Még az elején tartunk, én az első lány, Juhász Katalin vagyok, a Sötét ruhás fiú és közöttük a mi olvasatunkban igazi, mély szerelem jön létre. Most azon vagyunk, hogy a szöveg avíttóságát fiatalos, modern lelkülettel töltsük meg, hogy fogyasztható legyen.

– *Jellemzők a pályádon a meghatározó színész-rendező találkozások?*

– Forgács Péterrel, aki osztályfőnök-helyettesünk volt a főiskolán, a *Lila ákác*-ban csodálatos próbafolyamatban volt részünk. Vígyszínházi furcsaság, hogy Marton László, az osztályfőnököm, évekig nem rendezett engem. Találkoztunk mint diák és tanár, mint színész és igazgató, de évek teltek el, amíg a *Játék a kastélyban* Balogh Annie-ját megkaphattam tőle. Ez a szerep pedagógiailag nagyon sokat jelentett/jelent nekem. Fiatal voltam hozzá akkor, még szerencse, hogy most is játszunk. Zsótér Sándorral is jól dolgoztunk együtt az *Arturo Ui*-ben még a főiskolán, sajnos, azóta nem volt közös munkánk. Az idei évadban is történtek fontos találkozások. Kipróbálhattam magam a Házi Színpadon két fiatal, kezdő színházi rendezővel igazi és tiszta, erős női lelkületet kívánó színházi helyzetekben, Mátyássy Áronnal a *Fátyol nélkül*-ben és Székely Krisztával az *Asszony a fronton*-ban.

– *Ez összefügg azzal, hogy kiket tartasz a mestereidnek?*

– Marton az elején megtalálta, hogy milyen pedagógiával lehet rám hatni és adagolni a szerepeket, de nagyon sokat köszönhetek színésznő kollégáimnak is. Börcsök Enikő nem tanárom és nem mesterem, csak nagyon jó barátom és kollégám – vele minden perc és színházi pillanat olyan érték, amiből csak tanulni lehet, amit szívsz magadba, mint a szivacs. De ugyanígy Kútvolgyi Zsikével vagy Venczel Verával is, vagy az volt Pap Verával, aki érzékenyen és egyenesen, kedvesen tudta helyre rakni a fiatalokat, nem magamutogatóan, nem felülről dirigálva, hanem partnerként, szeretettel.

– *Színésznővé avatásod, a társulatba való beléptetésed Szép Ernő Lila ákácával történt. Alakításodra díjakat kapsz (a Legígéretebb Pályakezdő, Varsányi Irén-em-*

lékgyűrű, Junior Prima), gyönyörű szavakra ihletted a kritikusokat, elismert a szakma. Hogy élted ezt meg?

– Egy kezdő színésznőnek nagy adomány, ha megkapja Tóth Mancsi szerepét. Akkor mi nem is tudtuk, hogy ez mit jelent, akkor csak azt éreztük, hogy egy szeretett volt tanárral és egy nagyszerű volt osztálytárssal csapattá érünk, egy nyelvet beszélünk, azonos szellemiséget képviselünk. Most már nosztalgiával gondolok vissza rá, ahogy Csacsinszky Pali mondja: „Volt nyár, volt szerelem. Nem vettem észre.” Velem ez történt. Nem vettem észre, hogy volt ez a bizonyos beavatás, a dolgok később értékelődnek át.

– *De azért biztosan érzékelted a kívülről érkező elismerést.*

– Igen, természetesen. Az ember ilyenkor azt érzi, hogy óvé a világ, felemelő élmény. A kérdés inkább az, hogy utána hogyan tudja feldolgozni. Ez a Szép Ernő-szerep nekem jó indulást adott a Vígyszínházban és általában a pályámon, gyors és magas felívelést, amivel – most azt gondolom – nem is nagyon tudtam mit kezdeni. Akkor az ember csak dolgozik, mint a güzü, havi harmincakat játszva egyik munkából a másikba lép.

– *És amikor elmúlnak a sikeres pályakezdés évei? Kívülről úgy látszik, hogy a kezdeti időben benned dolgoztak, most inkább biztos társulati tagként, mint csapatjátékosra számítanak rád.*

– Az első és a második lépcsőfok közötti időszak, a második elérése sokkal nehezebbnek tűnt, mint belezúdulni az elején. Kevés színház tud folyamatosan, megfelelő pedagógiával, túladagolás nélkül osztani szerepeket, úgy, hogy a kezdő színész beképzeltség nélkül érjen művészé. Hosszú távon is okosan kell gondolkozni ebben a szakmában.

– *Van recept arra, hogyan jó kezdeni? Mi a szerepek ideális egyensúlya a későbbiek során?*

– Alkattól függ. Van, akinek az tesz jót, hogy kétmondatos szerepekkel kezd és küzd, megvívja a saját belső és a színházzal való harcát, így kapaszkodik fel. Van, akinek az a baja, hogy rengeteget dolgozik, van, akinek meg az, hogy túl keveset. Az ember sokszor becsapva érzi magát, ha nem érik megfelelő kihívások – most nem a nagy szerepekről beszélek, hanem éppen a rendezői találkozásokról, akár egy kihívással teli kisebb szerepről, ami jókor és jól ér. – Meg kellett tanulnom, és most is azt tanulom, hogy nem feltétlenül úgy találkozol rendezővel, szereppel, misszióval, hogy te játszod a főszerepet. Azon az úton vagyok, hogy megtaláljam az egyensúlyt.

– *Melyik eddigi szerepeidet érzed fontosaknak?*

– A *Lila ákác* Mancija döntő forduló volt, aztán szerettem Valló Péter rendezésében még a naiva-időszakom közepén a *Tündérlaki lányok* Sáriját. Aztán jött a *Játék a kastélyban* Balogh Annie-ja. A század eleji lelkületet, stílt a sajátomnak érzem, Szép Ernőt, Heltait, Molnárt mindig nagy öröm játszani. Szerettem a *Vörös és fekete* Mathilde-ját is, mert az a lány szerepekből a női szerepekbe való átmenet egy állomása volt. Néhány év után abba akartam hagyni a naivakat, de az alkatom miatt csak kaptam őket továbbra is. Ezért is volt nagy öröm a *Társas játék* sorozat lesbikus csábítója. Egyrészt eltérő típusú kihívás, hogy a kamera teljesen más alkatot lát, mint a nagyszínpadtól húsz

méterre ülő nézők. Másrészt éreztem a castingok során, hogy megvan bennem az a fajta karcosság és furcsaság, amelyet a figura kíván, és végül is sikerült ezt megmutatnom. Nagyon jó szerepet írtak: intrikus volt, de volt humora, szíve, és jól tudtunk együtt dolgozni Balsai Mónival. Ezen kívül nagyon szerettem az *Othello* Desdemónáját játszani. Most a Nemzetiből a Vígbe átkerült *Mephistót* szeretem. Nicoletta figurája merész, erős, mindig eléri, amit akar.

– Honnan jött az indíttatás a színészet felé?

– Kis faluból jövök, Szentpéterszegről, zeneiskolás voltam, zongorista akartam lenni, a debreceni Ady Endre Gimnáziumban gondolkoztam ének szakban, aztán végül dráma tagozatra mentem. A zongoratanárnőm meg akart óvni a művészpályától, aztán az élet úgy hozta, hogy elsőre fölvettek a Színművészetre. Akkor nem értettem, hogy miért, hiszen sokkal többet dolgozó osztálytársaimnak nem sikerült, azt éreztem, hogy ez akkora adomány, hogy utol kell magamat érnem, így aztán rengeteget dolgoztam a főiskolán.

– Gondolom, természetes volt, hogy a Víg színházba szerződés.

– Igen, Marton László révén többen leszerződünk a Víg színházhoz. Marton alatt nagy szerepeket játszottam. Nem feltétlenül formabontó, de színészcentrikus előadásokban. Nem tudom, hogy ilyen fajtyú produkciókban dolgozni a szerencsén, a tehetségen vagy a munkán múlt-e. Lehet, hogy egyszerűen csak jókor voltam jó helyen.

– A Víg színháznak masszív szabályrendszere és hagyománya van, téged mintha ebbe szocializáltak volna már a főiskolán is.

– Úgy kerültem be a Víg színház nagyszínpadára főiskolás koromban, hogy életemben nem játszottam előtte kőszínházban. Kemény időszak volt. Egyszerre próbáltuk Eszenyi Enikővel a harsány *Tévedések vígjátékát* a Víg nagyszínpadán és Zsótér Sándorral az *Arturo Uit* a főiskola kistermében. Nem tudtam mit kezdeni azzal, hogy délelőtt azt ordították a kakasülőről, hogy „nem halljuk, nem látunk semmit”, délután Zsótér meg azt mondta, hogy „sok vagy Ildi, sok vagy, miért meresztgeted úgy a szemedet?”. Magamat mindig kicsi színpadokon képzeltem el finom műhely-

munkákban. Sokáig nem is volt időm fölfogni, hogy egyáltalán milyen színészet felé indulok, és egyszer csak beleszerettem.

– Mit jelent számodra vígszínházi színésznőnek lenni?

– Közhely, de meg kell tanulni a nagyszínpadiságot. Az ember sok lesz tőle, allűrössé és hatásvadásszá válhat, ezek a buktatói. A nyereség viszont csodálatos: megtanulni ezerkétszáz néző számára energiával bírni, napi küzdelem árán megtanulni beszélni. A Víg színházban háromféle játszóhelyen próbálhatod ki magad rengetegféle stílusban, ami felér egy-két sűrű vidéki évvel, mert sokféle dolgot csinálsz: például gyerekelőadást, zenészet vagy a Házi Színpadon brutális iraki női darabot. Ez embert próbáló, de közben olyan lehetőség, ami egy színésznek alapvetőbb tápláléka, mint a kenyér. Egy vígszínházi színésznőnek tudnia kell vidéki parasztlányként nemes egyszerűséggel létezni, de közben meg kell tanulnia habos toll-pongyolában primadonnaként közlekedni; és ki kell tudnia állni teljesen meztelenül az auschwitz haláltábor mélyéről hatszáz ember elé. Azzal, hogy Ruttкаи Éva hogyan oldott meg egy szerepet, amit most te játszol, nem kell foglalkozni. Meg kell nézni és tisztelni kell, de magadból kell fogalmazni, 2015-ből.

– Védelmet vagy beleszürkülést jelent a társulati tagság?

– Amennyiben folyamatosan elérnek azok a találkozások és kihívások, amelyekre szükséged van, akkor a csapattal együtt tudsz fejlődni, és nem szürkülész bele. Évente legalább egy ügy kell, ami veled van, ami táplál és továbbvisz. Mert ha egy színész folyamatosan csak kicsiket kap, és bekerül egy skatulyába, akkor egy-két év alatt elveszti a lelkesedését. A társulati létben ugyanakkor az a jó, hogy van nyári szabadságod, megkapod a havi fixet, kis hangya módjára tudod minimálisan növelni az egzisztenciádat, és nagy szeretetben élhetsz a társulati tagokkal.

– A Víg társulata egy nagyszínpadai modell részeként működik. Egyszer egy interjúban ezt a művészi és az iparosmunka kényes egyensúlyával írtad körül. Mit értesz ezen?

– Egy ilyen színházban könnyen iparosná válhatsz. Egyes előadásokat hosszú éveken át játszol, mint például a *Padlásban* én Sünit már kilenc éve. Igyekszel hozzá magadban új dolgokat megtalálni, de látod a szerep korlátait. Másnap fontos drámai előadásban, például az *Álomkommandó*ban játszol. Aznap Auschwitzban kelsz fel – de ahhoz, hogy ez lehetséges legyen, bizonyosfajta technikát el kell sajátítani, hogy minden este érvényes tudj maradni. Néhány évente, valakinek évente többször is adódhatnak nagyszerű előadások, de még azokban is sokszor csak tizből egyszer történik meg az a csoda, amiért az egész életet csinálod, de ezekért a pillanatokért kell lenned és küzdened, még ha be is kell látnod, hogy mindennap nem történhet meg; aki elveszíti a csodáért való áhítatát, az menjen iparosnak.

– Mi a művész szerepe, van-e felelőssége egy színésznőnek?

– Az első és legfontosabb, hogy ha van egy ügy egy színházon belül, amelyről beszélhetsz, akkor amögé állj oda. Az idei évad nekem a háborúról szólt.

Eszenyi Enikővel első világháborús előadást készítettünk a nagyszínpadon (*Ha majd egyszer mindenki visszajön...*), és ott van a két házi színpadi előadás is. A *Fátyol nélkül*-ben iraki női monológok füzérét mondtuk el, abban beszélhetünk arról, hogy az arab világban emberek milliói próbálnának élni egyszerűen, saját hitükben, békében, elszenvedve az önkény és a háború borzalmait. Polcze Alaine Asszony *a fronton* című második világháborús történetében szovjet katonák nőket erőszakolnak meg. Nem kell magyarázni, mennyire égető probléma ez ma is. A több éve futó *Mikvében* beszélhetek arról, hogy egyes ortodox közösségek még ma is önkényesen kiházasítanak egymáshoz nem illő embereket, öngyilkosságba, tragédiába taszítva gyenge alkotokat. Ezek érezhetően megszólítják a nézőket. Beszélni egy fontos ügyről mi szó, ez az elsődleges feladat. Fontos a karitatív tevékenység is: hogy Down-szindrómásokkal találkozol, hogy autista rendezvényekre, műhelyekbe mész el, felvállalod hozzá az arcodat. A gyerekemnek olyan óvodát választottam, ahol sérültek is vannak, hogy tanulja meg: sokfélék vagyunk, és türelemmel kell lenni mások iránt.

– *Hogyan egyeztethető össze az anyaszerep a színházi munkával?*

– Az elején nehéz volt, mert anyának lenni és színésznőnek lenni egyaránt szerep, meg kell találnod bennük/köztük önmagad. Az idővel folyamatosan bajban vagyok, rohanok ide-oda, bölcsődébe, színházba, intézem a háztartást. A mai színésznőnek dupla annyi energiabefektetésre van szüksége, mint a régi vígszínházi színésznőknek volt. Anyaként sokkal szabadabb, érzelmesebb és érettebb színésznő vagyok. Csodálatos anyaként nőnek lenni, anyaként létezni a színpadon. Várandósan várandósnak játszani szinte vicces, várandósan próbálni egészen különleges, más energiákat tudsz megmozgatni. Minden színésznőnek kívánom, hogy ezt megtapasztalhassa.

– *A szülés után egy éven belül visszamentél. Ez nehéz döntés volt, vagy magától értetődött?*

– A kisfiam hét hónapos volt, amikor visszavettem a régi szerepeimet, és tíz hónapos, amikor először próbáltam új darabban. Szerencsére vagány kis fickó, jól bírja, ha anya nincs otthon. Az a fontos,

hogy a vele töltött idő minőségi legyen.

– *Hogy látod azoknak a helyzetét, akik utánad végeztek? Más a hozzáállásuk a szakmához?*

– Azt látom, hogy egyáltalán nem ragaszkodnak ahhoz, hogy kőszínházhoz szerződjenek, mert úgy érzik, hogy különféle produkciókon keresztül lehetnek azzá, amivé akarnak, és az kell nekik, hogy szabadon választhassák meg, hogy miben vesznek részt, hogy milyen nyelvet beszélnek és kivel. Ők jobban meg tudják szervezni a saját ügyeiket, jobb menedzserek annál, mint amilyenek mi voltunk. Valószínűleg el voltunk kényeztetve egy olyan helyen, ahol már tagok voltunk. Nekik mindennap tenniük és küzdeniük kell azért, hogy munkájuk legyen. Ügyesebbek, de erre rá is vannak kényszerítve, ettől viszont sokkal magabiztosabbak is. Ez nem feltétlenül baj, még ha én harmincegy évesen másként gondolkozom is. Tíz éve tag vagyok, és itt szeretnék kiteljesedni, ugyanakkor borzasztó menedzsere vagyok saját magamnak.

– *A társulati, kőszínházi struktúra mégiscsak értéket jelent, élhető életet biztosít, nem?*

– Ezt gondolom én is. A szabadúszás alkati kérdés. Akik fölállnak egy színházról, és vállalják, azok sokkal bátrabbak, ha kell, felzúdulnak egy szerep kapcsán, és nem félnek létbizonytalanságba kerülni. Irigylem őket, de föl kell fogni, hogy te miben lehetsz jó. Sokszor könnyű hivalkodni egy-egy merész, nagy lépéssel, de ezeket a kereteket napi szinten megtölteni is piszok nehéz munka.

– *Soha nem gondoltál arra, hogy máshol is kipróbáld magadat?*

– Még ha nem vagyok is szabadúszó típus, szeretnék más színházakban is dolgozni, alternatív dolgokat megtapasztalni. Interaktív vacsora-színházzal próbálkozom, ahol két centire vagyok a nézőktől, és az improvizációnak egy olyan fajtáját próbálhatom ki, amit a Vigben nem lehet. Szívesen végeznék több külső munkát is, de nehéz egyeztetni, és egy hároméves gyerekkel nem lehet nagyon alternatívkodni. Színházba is csak nagyon ritkán jutok el, legutóbbi erős élményem Polgár Csaba Hamletje volt az Örkényben.

– *Öt évvel a pályakezdedés után azt mondtad, hogy korai lenne mérleget vonni. Tíz év után már lehet?*

– Túlságosan nagy ívvel indult a színészi pályám. Várakozó állásponton vagyok. Teszem a dolgomat, de mindenképpen érik bennem, hogy lépnem, hogy nyitnom kell. Az „Ildikó” harcost jelent, nem szeretném még feladni, de már nem vagyok naiv. Nem akarok olyan színésznő lenni, aki az egész életét teszi fel a színházra. Az utolsó pár évetem inkább a magánéleti boldogság jellemezte, most ebből erősebben táplálkozom. Lázadó vagyok, makacs és akaratos, aki őrjöng, ha baj van, ugyanakkor hűséges típus is, aki alázattal dolgozik nagyon sokat. A kicsi lányból most már nővé kell érni, úgy érzem, most már elindultam ezen az úton. Szeretnék komoly női szerepeket játszani, mert most már itt van az ideje, és új nyelvet találni különleges rendezői találkozásokban ebben a nagy, régi sárga épületben.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE: VARGA KINGA

Schiller Kata felvételei